

הכרה בגבולות יכולתו והן מתוך הכנה שגם במידות "הרעות", כגון עקשנות, טמונים זרעים של מידות נעלות, כגון עמידה על עקרונות.

כ"ז חשוון תרפ"ז
נתקלים אנו בחינוך במידות שצריכים אנו להילחם בהן ולעקרן מקרב חניכינו. על זה - לית מן דפליג, כולנו שווים בדעה. אך מחולקות דעותינו, אולי, רק באמצעים שאנו משתמשים.

חושב אנוכי שכל מורה בבואו לחנך, עליו להתייחס אל התלמיד כאומן זהיר השם לב להתפתחות הגוף והנפש כאחד, ולבלי להשתמש בהחלשת או בדיכוי האחד על חשבון האחר. לדוגמה: תלמידה פלונית מתעקשת, חצופה קצת, עונה בעזות, וצריך לעקור מידה זו, ולהביא אותה לידי משמעת ונימוס. לכן בהיותנו מעוניינים שכוחותיה הגופניים לא יסבלו וכי יתפתחו להלן במידה רצויה, עלינו לחקור אחר הסיבות שהטביעו את העקשנות הזו בקרבן. קרבן שהוא דוגמה חיה של ההורים או הסביבה הקרובה לעצבנות יתרה. מפני סיבה זו אין להשתמש בדיכוי ובעקשנות, כי בזה הננו מחזקים בקרבה את המידה הזאת והננו משרישים יותר בעמדתנו והתנהגותנו דוגמה שנייה להשפעה.

אל נשתמש בפראזה ריקה של "פראים חסרי חינוך" להתפטר מהחובה המוטלת עלינו של חינוכם, או להחליש במקצת את האחריות ולמצוא מענה או סיפוק - שעה שלא נצליח בהדרכה.

במצב זה של חניכה זו, עלינו למשוך אותה לאט-לאט, מתוך השפעה זו של עקשנות וסירוב ולהביאה לידי הכרה שכל דרישותינו הן אך ורק לטובתה, ולעורר בה את הרצון והיזמה להיטיב לעצמה ויחד עם זאת לשמר בה מידה של עקשנות שיש בה הרבה מן המרץ החשוב לה מאוד בחיים לשמור על הליכותיה ודרכיה המוסריים אשר תרכוש בימי נעוריה, ולבל תמירם על נקלה, כי כידוע מידה זו של "נוח לקבל ונוח לאבד" - יצא שכרה בהפסדה.

על כן נזכרה דבר אחד - כי הכול תלוי במצבו של המורה אם הוא במצב שקט ודעתו נחה עליו, הוא מבין את נפשו של הילד לעומקה ומתנהג איתו במידה של חסד, בארץ אפיים ובטבלנות, ולכשהוא מתרגז וקצר רוח - אז משפטו נעשה בפזיזות ואינו משיג את המטרה הרצויה ואולי - הנהו מתרחק ממנה יותר...

בימי של המורה יהודה ענתבי השתררה כנראה דעה חדשה בקרב המחנכים, שאין להפקיד את ספרי הלימוד בידי התלמיד, שמא יפרש

המחנך יהודה-חיים ענתבי ז"ל נולד בצפת בשנת תרל"ח (1878), נצר למשפחת רבנים ספרדית. הוא קיבל חינוך יהודי מסורתי. אחר שלמד בחדר וחבש ספסלי בית מדרש גיעורה בו רוח ההשכלה והחזון הציוני והוא פנה לעבודת ההוראה. בימים ההם הייתה הפרנסה בצפת דחוקה, ומשפחות אדוקות שהיוו את רוב מניינם של תושבי המקום, לא אבו לשלוח את בניהן ללמוד "חכמות חיצוניות". יהודה הצעיר נאלץ אפוא לבקש את פרנסתו מחוץ לצפת ונעשה מורה לעברית בבתי הספר של חברת יק"א בראש פינה. בתור משכיל ובר-אוריין הוא נהנה עד מהרה מאהדתם ואמונם של כל תושבי האזור והיה ברבות הזמן לנציגם, לבורר ושופט בסכסוכים ביניהם, וכן בסכסוכים שבין התושבים היהודים לערבים.

לימים היה למנהל בתי הספר בראש פינה, ביבנאל ובכפר תבור, אך לבסוף חזר לעיר הולדתו צפת וניהל שם את בית הספר לבנות "מזרחי". דמותו האצילה, השכלתו הרחבה והקפדתו על שמירת מצוות הרת זיכו אותו באמונם של המשפחות האדוקות, והן הסכימו עתה לשלוח את בנותיהן ללמוד לימודי יסוד בבית ספרו. במשך שנותיו הרבות כהוראה, העמיד ענתבי תלמידים רבים וטובים, מהבולטים ביניהם היה יגאל אלון.

יהודה ענתבי היה איש אשכולות והקפיד לחדש ידיעותיו בקריאת ספרים, עיתונים וכתבי-עת. הוא חיפש בהם שיטות הוראה ונושאי לימוד חדשים ושקד לעבד אותם לעברית בעבור תלמידיו, שכן בימים ההם לא עמד לרשות המורים חומר הוראה מן המוכן. ברשימה הזאת נביא קטעים נבחרים מיומניו האוטוביוגרפיים, העוסקים בעבודת ההוראה.

אמא אליעזר חפר והויח חפר

הפסקה הראשונה, שעניינה הפרעות וחוסר משמעת, משקפת את גישתו הפרוגיגית המתקדמת והנאורה של המחנך יהודה ענתבי. יש לזכור שהדברים נכתבו בתקופה שבעיות משמעת היו נפתרות על פי רוב באמצעות עונשי גוף. בדרכו הייחודית מנסה ענתבי לראות בילד המפריע לא רק את גורם ההפרעה אלא גם את קרבנה. הוא מבקש לצמצם את הפגיעה בתלמיד ומציע למורים להימנע מתגובה ספונטנית ולחפש אחר שורשי ההתנהגות.

גדולתו של המחנך יהודה ענתבי ניכרת גם בכך שבכל מאמציו לתקן את דרכי התלמיד, אינו חותר לשרש אותן לחלוטין, הן מתוך

יהודה-חיים ענתבי מי ומנו של מורה עברי בראשית המאה

חיבורים, בבוקר לפני התחלת הלימודים ובצהריים. התועלת מזה שהתלמיד יקרא לפני את חיבורו ויבין את כל הערותי והגהותי לסגנונו ולכתיבו, ובה ישתדל לשפר ולתקן את זה בחיבורים הבאים. כמו כן רוצה אני שימציא לי יחד עם החיבור החדש גם את הישן לראות ולהיווכח אם שמר על אותן ההערות שהערתי לו בבואו לכתוב את חיבורו החדש. מורגשת הטבה בכתיב ובסגנון אך השפה דלה היא - בהתאמה לגילם...

אחת התלמידות אשר העלבתי - במחשבה להועיל לה בהערה על שגיאותיה, לא חדלה מבכות במרירות. זה הוכיחני שצריך להתנהג בכבוד רב עם הנפשות הצעירות. אל לנו לזלזל ברגשותיהן, אפשר להעיד לכל אחד בפני עצמו ושלא נבייש אותו בפני חבריו - הם פשוט בבחינה זו של רגש העלבון, גדולים לכל דבר. ואולי העובדות מתרשמות אצלם באופן יותר מהיר מאשר אצל הגדולים. חבל שהמורה העייף והעובד בתנאים כה קשים אינו יכול להקדיש תשומת לב רבה לאינדיווידואליות של תלמידיו. צריך לחקור את אופיו ותכונות התלמידים איש איש בפני עצמו ולחנכם בשיטה המתאימה לכל אחד ואחד.

על אהבתו לתלמידיו וחיבתם אליו אפשר ללמוד מתוך רשמים מטיול שעשה עם תלמידיו למנחמיה.

י"ח טבת תרפ"ב

...אך התלמידים היו עייפים מרוב הליכה כי לא נחו בסגירה. הם סובבו במושבה וכעת, בחזרה, נושמים המה בכבדות, הזיעה מתגלגלת על פניהם, השמש שוקעת, וחשכת הלילה מתחילה לפרוש את אפולוליתה על כל הכיכר. צריך אפוא למצוא עצה איך לעודד אותם, לאוששם בדרכם הקשה. והנה מצאתי, למשוך את תשומת לבם בחידות. ואשאל לאמור: שניים, מי יודע? וקולות עונים: שני לוחות הברית, שני מרגלים באו ליריחו וכו'. שלושה מי יודע? שלושה אבות, שלושה בתים בישראל, שלושה ימים חיכו לתשובתו של רחבעם, שלושה עלים לתלתן.

וכל אחד מתאמץ לדלות מתוך זיכרונותיו

את חומר הלימוד בצורה שגויה ויטמיע בתוכו את למידת הבוסר הזאת. יהודה התנגד לגישה הזאת כיוון שסבר שהתועלת בלימוד נוסף בבית ובתרגול הקריאה רב מן הנזק שעלול כביכול להיגרם לתלמיד.

כ"ט טבת תרפ"ב

היום בבית הספר התגלע ויכוח ביני ובין המורים, העומדים על דעה שאין צורך ואסור למסור ספר קריאה ביד התלמיד שיחזור עליו בבית, פן ישתבש ויזיק להתפתחותו וכו'... מכל אותן המליצות היפות אשר לפדגוגיה החדישה והמחודשת.

אך דא עקא שהננו בכל דרכינו קיצוניים ומכריעים לצד. בחינוך הישן העמסנו על הילד תורה ולקח עד כדי הלעטה. בן 7-8 ידע אז קרוא חומש ותנ"ך והחל גם במשנה ותלמוד. וכעת דואגים אנו לנפשו בזהירות כה רבה עד כדי כך שגם לבן 7 לא נתיר לקחת בידו ספר קריאה כדי שיקרא וישנן מעט בבית את שיעורו אשר למד בבית הספר. אנוכי שחונכתי בשיטת הלימוד הישנה ויסודות הפדגוגיה החדשה אינם זרים לי, מוצא שההרגל תופש מקום חשוב ברכישת המושגים והידע, כמו שלכתיבה התמה חשובה הפעולה, שכן היא לא תושג בלתי על ידי

אימון היד והמחשבה במשך זמן... כן גם למקצוע הקריאה דרוש אימון העין והרגלה לתפוש את האותיות ונקודותיהן המפוזרות למעלה ולמטה במהירות. הקריאה השגויה - ערכה חשוב לתלמיד באשר על ידה יכול הוא להתקדם בכל מקצועות הלימוד.

א' שבט תרפ"ב

תופעה אחת כדאית וחשובה להציב לה זיכרון ביומן הזה, המראה על האמצעי היותר חשוב להשפיע על רוח הילד והוא זה שמתאים לדעתו ונוח להשגתו... כשברצותנו להטות את הילד אלינו, למשמעתנו, עלינו לדבר בשפתו ובסגנונו, דברים הנכנסים לאוזניו והמתאימים לגילו. וכאן יש מקום גדול לאגדות היפות המושכות את הלב והמלאות חן וקסם.

ה' שבט תרפ"ב

היום הנהגתי לתקן את החיבורים בנוכחותם של כל התלמידים. יום יום אני אתקן 2-3

